WIKIPEDIA

Maorisk

«Maorisk» kan også referere til maorier.

Maorisk, eller **maori**, (maorisk: *te reo Māori*, IPA: [ˈmaːɔɾi, tɛ ˈɾɛɔ ˈmaːɔɾi]) er språket som snakkes av maoriene, den innfødte befolkninga på Ny-Zealand, hvor det har status som offisielt språk. Det er klassifisert som et østpolynesisk språk i nær slekt med rarotongansk, tuamotuansk og tahitisk, og noe fjernere med hawaiisk og markesisk, og enda fjernere med vestpolynesiske språk som samoansk, tokelauisk, niuisk og tongansk. I folketellinga i 2006 var det 157 110 som hevda de kunne ha en hverdagslig samtale på maorisk.[1]

Maorisk	
te reo Māori	
Brukt i	Ny-Zealand
Antall brukere	157 110[1]
Lingvistisk klassifikasjon	Austronesisk Malayopolynesisk Sentralt østlig Østlig malayopolynesisk Oseanisk Sentralt østlig Fjerntliggende Polynesisk Kjernepolynesisk Østpolynesisk Sentralt Tahitisk **Maorisk**
Skriftsystem	Det latinske alfabetet
Offisiell status	
Offisielt i	Ny-Zealand
Normert av	Te Taura Whiri i te Reo Māori
Språkkoder	
ISO 639-1	mi
ISO 639-2	mao (B) mri (T)
ISO 639-3	mri

Wikipedia på maorisk
Maorisk på Wiktionary
Portal: Språk

Innhold

Offisiell status

Ny-Zealand har tre offisielle språk: maorisk, engelsk og nyzealandsk tegnspråk.[2] Maorisk ble offisielt språk i 1987, da *Maori Language Act 1987* ble gjort til lov. De fleste offentlige departementer og etater har tospråklige navn, og New Zealand Post bruker både engelske og maoriske stedsnavn i adresser. Maorisktalende har rett til å kommunisere med offentlige etater på maorisk, men i praksis krever dette som regel bruk av tolker.

I en kjennelse i Det kongelige råd i 1994 ble Ny-Zealands regjering holdt ansvarlig for bevaringa av språket etter Waitangitraktaten fra 1840.[3] Siden mars 2004 har regjeringa derfor finansiert Māori Television som delvis sender på maorisk. 28. mars 2008 åpna Māori Television sin andre kanal, Te Reo, som sender utelukkende på maorisk, uten undertekster eller reklame. I 2008 publiserte Land Information New Zealand den første lista over offisielle nyzealandske stedsnavn med makroner som indikerer lang vokal.[4]

Historie

Detalj fra utsmykninga av et tradisjonelt hus.
Foto: Kahuroa

Ifølge legendene kom maoriene til Ny-Zealand fra det mytiske stedet Hawaiki. Antropologer antar at de kom fra østlige Polynesia, trolig fra regionen rundt de sørlige Cookøyene eller Selskapsøyene, og seilte til Ny-Zealand i kanoer. Disse ankom trolig rund år 1280. Språket deres og dets dialekter utvikla seg i isolasjon fram til 1800-tallet.

Siden 1800 har maorisk hatt en hendelsesfull historie. I begynnelsen av denne perioden var det hovedspråket på Ny-Zealand, men på 1860-tallet ble det et minoritetsspråk i skyggen av engelsk, som ble talt av nybyggere, misjonærer, gullgravere og handelsmenn. Sent i dette århundret introduserte kolonistene et skolesystem for alle nyzealendere, og fra 1880-tallet forbød de bruken av maorisk i skoleverket.

Fram til andre verdenskrig var maorisk førstespråket til de fleste maorier, men etter dette gikk antall morsmålsbrukere drastisk ned. På 1980-tallet talte færre enn 20 % av maoriene språket godt nok til å kunne kalles morsmålsbrukere, og selv blant disse var det mange som ikke brukte det i det daglige.

På 1980-tallet begynte maoriske ledere å se faren for at språket kunne dø ut, og starta programmer for å gjenopplive språket, som Kōhanga Reo-bevegelsen, som fra 1982 lærte småbarn maorisk fram til skolealder. Senere på 1980-tallet kom Kura Kaupapa Māori, et program for grunnskoler som underviser på maorisk.

Klassifisering

Maorisk klassifiseres som et polynesisk språk, mer spesifikt et østpolynesisk språk i den tahitiske språkgruppa, som inkluderer rarotongansk (Cookøyene) og tahitisk (Tahiti og Selskapsøyene). Andre større østpolynesiske språk er hawaiisk, markesisk (Marquesasøyene) og rapanui (Påskeøya). Selv om alle disse er forskjellige språk er de likevel så like at Tupaia, en tahitier som reiste med James Cook i 1769–1770 effektivt kunne kommunisere med maoriene.

Ortografi

Det moderne maoriske alfabetet har 20 bokstaver, hvorav to er digrafer: A, Ā, E, Ē, H, I, Ī, K, M, N, O, Ō, P, R, T, U, Ū, W, NG og WH. De første forsøkene på å skrive maorisk med det latinske alfabetet kom med Cook og andre tidlige reisende, med varierende grad av suksess. Konsonantene virker å ha vært det største problemet, men også midtre og endelige vokaler mangler i tidlige kilder.

Fra 1814 prøvde misjonærer å definerer lydene i språket. I 1815 utga William Kendall en bok med tittelen *He Korao no New Zealand*, som i dagens ortografi ville blitt skrevet *He Kōrero nō Aotearoa*. Professor Samuel Lee etalberte i 1820 en ortografi basert på nordlige dialekter, i samarbeid med høvding Hongi Hika og Hongis yngre slektning Waikato, ved University of Cambridge. Lees ortografi er den som fortsatt brukes

i dag, med to større endringer: tillegget av *wh* for å skille fonemet ustemt bilabial frikativ /ɸ/ fra stemt labiovelar approksimant /w/, og merking av lange vokaler. Makron har blitt den vanlige måten å merke dette på, men også dobbel vokal har blitt brukt

Lange vokaler

Følgende minimale par viser at vokallengde er et distinkivt trekk i maorisk:

- *ata* «morgen», *āta* «forsiktig»
- *māna* «prestisje», *māna* «for ham/henne»
- *manu* «fugl», *mānu* «å flyte»
- *o* «av», *ō* «reiseproviant»
- *wahine* «kvinne», *wāhine* «kvinner»

Fonologi

Maorisk har fem vokalfonemer og ti konsonantfonemer.

Vokaler

Vokallengde er fonemisk i maorisk, men det er som regel bare i /a/ dette brukes. I likhet med i de fleste andre polynesiske språk finnes det ikke diftonger i maorisk. Når to vokaler står ved siden av hverandre tilhører de forskjellige stavelser, og alle kombinasjoner av vokaler er mulig.

Følgende tabell viser vokalfonemene i maorisk samt noen vanlige allofoner for noen av dem.

	Fremre	**Midtre**	**Bakre**
Trang	i	u (ʉ)	
Halvtrang	e (ɛ)		o (ɔ)
Åpen		a	

Konsonanter

Konsonantene i maorisk listes i følgende tabell. Der man bruker et annet tegn i ortografien enn i det internasjonale fonetiske alfabetet står bokstaven som brukes i ortografien i hakeparentes.

	Bilabialer	**Alveolarer**	**Velarer**	**Glottaler**
Uaspirerte plosiver	p	t	v	
Aspirererte plosiver	f, ɸ <wh>			h
Nasaler	m	n	ŋ <ng>	
Flapper		ɾ <r>		
Halvvokaler	w			

Referanser

1. ^ [a] [b] Ny-Zealands folketelling i 2006 (http://www.stats.govt.nz/~/media/Statistics/Publications/Census/2006%20Census%20reports/QuickStats%20About%20A%20Subject/QuickStats%20About%20Culture%20and%20Identity/quickstats-about-culture-and-identity-tables.ashx)
2. ^ Ruth Dyson (6. april 2006). «NZ Sign Language to be third official language» **(engelsk)**. Ny-Zealands regjering. Besøkt 9. mars 2011.
3. ^ New Zealand Maori Council v Attorney-General [1994] 1 NZLR 513
4. ^ «New Zealand Gazetteer of Official Geographic Names» **(engelsk)**. Land Information New Zealand. Besøkt 9. mars 2011.

Eksterne lenker

- Maori (https://web.archive.org/web/20101230105042/http://www.lmp.ucla.edu/Profile.aspx?menu=004&LangID=208) - *UCLA Language Materials Project*, University of California Los Angeles (UCLA).